

tium T budoucnost tušící; *existimator doctus et i. C* posuzovatel učený a důmyslný; subst. *intellegentium iudicium C* úsudek znalců.

intellegenter, adv. [*intellegens*] s porozuměním: *audire C; lectitare Pn* srozumitelně.

intellegentia, ae, f. [*intellegens*] **a** chápavost, rozumnost, rozum, soudnost; *quod in nostram i. cadit C* nač stačí naše chápání; *animalis i. C b* znalost něčeho: *ruris C, in rebus rusticis C, pecuniae quaerendae C; -* zvl. znalctví: *in eo homine i. est, non avaritia C c* představa, pojem: *rerum intellegentiae C; in gustatu et odoratu est quaedam i. C* v chuti a čichu jest jakási soudnost; *difficilis erat animi i. C* bylo těžko si představit ducha.

intellegibilis, e [*intellego*] vnímatelný; srozumitelný.

intel-legō (poklas. *intelligo*), ere, lēxī, lēctum [*inter a lego*] **a** (vl. rozbíratí), rozumem něco vnímatí, poznávati (proti smyslovému vnímání): *i. et iudicare C; fraudem Cr; voluntatem C; intellexit insidias sibi fieri N* poznal (z posunků), že se proti němu něco kuje **b** dovtípití se, pochopití, domyslití se, usoudití: *facile intellegi potest N* lze se snadno domyslití; *facile intellectu est H; sententiam, rem, rationem C; Catonem sua actas non intellexit T* Katona nepochopili jeho vrstevníci; *non acriter intellegens C* nepřiliš bystře chápající **c** rozumětí alqd něčemu: *quem legatum ita intellexit Pn* tak mu porozuměl; *quod nemo intellegit C* čemu nikdo nerozumí **d** věděti, vědomost mítí, znáti: *intellego, quid loquar C* vím, co mluvím; *qui prudenter intellegit C* dobrý znalec **e** myslití si, představovati si: *sanguinem quid intellegis? C* co si představuješ slovem „krev“? Part. *intellegens* j. adj. v. t.

intelligēns atd. viz *intellegens*.

Intemelii n. **Intimelii**, *ōrum, m.* **Intemeliové**, ligurský kmen na vých. svahu Přímořských Alp. Hlavní město jejich **Album Intemelium**, ve výslovnosti **Alb-intemelium**, později také pouze **Intemelium**, *iž, n.*

ZÁKLADNÍ KURZ LATINY I

JANA MIKULOVÁ

MASARYKOVA UNIVERZITA

MASARYKOVA UNIVERZITA

ZÁKLADNÍ
KURZ
LATINY I

JANA MIKULOVÁ

Brno 2014

Dílo bylo vytvořeno v rámci projektu „Inovace studijních oborů Ústavu klasických studií FF MU (Inovace ÚKS)“, reg. č. CZ.1.07/2.2.00/15.0227 Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost, řešeného v letech 2010–2013.



Odborně posoudily:

Mgr. Ludmila Buzássyová, PhD.

PhDr. Dana Slabočková, CSc.

© 2014 Jana Mikulová

© 2014 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-7707-2 (online : pdf)

ISBN 978-80-210-7039-4 (brožovaná vazba)

Obsah

PŘEDMLUVA	7
ÚVODNÍ LEKCE	9
Latina jako jazyk	9
Výslovnost, abeceda, přízvuk	9
1. Výslovnost	9
2. Přízvuk	13
Latina a její gramatika	13
1. Úvod do deklinace.	14
2. Úvod do konjugace	16
1. LEKCE	20
1. Substantiva 1. deklinace	20
2. Předložky	22
Slovní zásoba	24
Cvičení	25
Živá slova	27
2. LEKCE	28
1. Slovesa 1. konjugace.	28
Slovní zásoba	33
Cvičení	35
Živá slova	40
3. LEKCE	41
1. Substantiva 2. deklinace	41
2. Adjektiva 1. a 2. deklinace	43
Slovní zásoba	46
Cvičení	48
Živá slova	55
4. LEKCE	56
1. Sloveso <i>sum, esse</i> a jeho složeniny	56
2. Adverbia od adjektiv 1. a 2. deklinace	59
Slovní zásoba	61
Cvičení	63
Živá slova	69
5. LEKCE	70
1. Slovesa 2. konjugace.	70
Slovní zásoba	72
Cvičení	74
Živá slova	78

6. LEKCE79
1. Substantiva 3. deklinace79
Slovní zásoba85
Cvičení87
Živá slova93
7. LEKCE94
1. Slovesa 3. a 4. konjugace94
Slovní zásoba99
Cvičení	101
Živá slova	109
8. LEKCE	110
1. Deponentní slovesa	110
2. Příslowečné určení času	112
Slovní zásoba	113
Cvičení	115
Živá slova	122
9. LEKCE	123
1. Adjektiva 3. deklinace	123
2. Participium přezentu aktiva	127
Slovní zásoba	130
Cvičení	132
Živá slova	142
10. LEKCE	143
1. Adverbia od adjektiv 3. deklinace	143
2. Zájmena	143
3. Genitiv a dativ přivlastňovací	147
Slovní zásoba	148
Cvičení	150
Živá slova	160
11. LEKCE	161
1. Vazba dvou akuzativů a nominativů	161
2. Akuzativ s infinitivem	163
Slovní zásoba	167
Cvičení	169
Živá slova	179
12. LEKCE	180
1. Substantiva 4. deklinace	180
2. Substantiva 5. deklinace	182
3. Ukazovací zájmena <i>hic, iste, ille, ipse</i>	183
4. Vazba místních jmen	185

Slovní zásoba	188
Cvičení	190
Živá slova	201
13. LEKCE	202
1. Tázací a vztažná zájmena	202
2. Vztažné věty	204
3. Spojka <i>quod</i> „protože“	205
4. Zájmenná adjektiva	205
5. Záporná zájmena	207
Slovní zásoba	208
Cvičení	210
Živá slova	220
14. LEKCE	221
1. Stupňování adjektiv	221
2. Stupňování adverbíí	225
3. Vyjádření srovnání	226
Slovní zásoba	230
Cvičení	232
Živá slova	242
15. LEKCE	243
1. Konjunktiv přítentu	243
Slovní zásoba	248
Cvičení	250
Živá slova	259
16. LEKCE	260
1. Konjunktiv imperfekta	260
Slovní zásoba	263
Cvičení	265
Živá slova	274
17. LEKCE	275
1. Konjunktiv přítentu a imperfekta ve větách vedlejších	275
Slovní zásoba	280
Cvičení	282
Živá slova	291
18. LEKCE	292
1. Indikativ perfekta aktiva	292
Slovní zásoba	296
Cvičení	297
Živá slova	303

19. LEKCE	304
1. Indikativ perfekta pasiva	304
Slovní zásoba	308
Cvičení	310
Živá slova	316
20. LEKCE	317
1. Číslovky	317
Slovní zásoba	327
Cvičení	328
Živá slova	337
21. LEKCE	338
1. Participium spojité	338
2. Ablativ absolutní.	339
Slovní zásoba	345
Cvičení	347
Živá slova	355
22. LEKCE	356
1. Indikativ plusquamperfekta	356
2. Indikativ futura II	357
3. Použití indikativu plusquamperfekta a futura II	358
Slovní zásoba	361
Cvičení	363
Živá slova	372
23. LEKCE	373
1. Participium futura aktiva	373
2. Supinum I	375
3. Genitiv podmětový a předmětový	376
Slovní zásoba	377
Cvičení	378
Živá slova	384
24. LEKCE	385
1. Infinitivy perfekta a futura	385
Slovní zásoba	390
Cvičení	392
Živá slova	400
POUŽITÁ A DOPORUČENÁ LITERATURA.	401

Předmluva

Učebnice *Základní kurz latiny* je určena zejména oborovým studentům latiny, ale i studentům jiných filologických oborů a všem, kteří chtějí systematicky zvládnout základy latinského jazyka. Je zaměřena zejména na morfologii, ale obsahuje rovněž vybrané syntaktické jevy. První díl je rozdělen do 24 lekcí, jimž předchází úvodní kapitola věnovaná výslovnosti, terminologii a gramatickým kategoriím v latině. Každá lekce začíná gramatikou, následuje slovní zásoba a cvičení. Ve výkladech se v co největší míře používá terminologie používaná ve školní výuce češtiny a terminologie obvykle používaná v českých učebnicích latiny. Řazení gramatických jevů bylo zvoleno tak, aby začátečníci postupovali od jednodušších jevů ke složitějším. Pokud je to možné, po lekcí s obtížnější gramatikou následuje gramatika jednodušší, aby si studenti mohli znalost gramatiky předchozí lekce lépe upevnit.

Některé gramatické jevy, které obvykle působí studentům potíže, jsou v gramatických výkladech rozepsány formou návodů a postupů pro překlad. V sekci *Tipy* je upozorněno na souvislosti s jinými jevy, na podobnost s jinými tvary apod. Cílem je poskytnout studentům materiál vhodný nejen pro práci ve výuce, ale i pro samostatné studium. Některé lekce obsahují rovněž sekci *Rozšíření*, která je určena zájemcům o podrobnější informace. Po gramatickém výkladu následuje slovní zásoba a cvičení. Na konci každé lekce jsou tzv. *Živá slova*, tedy slovní spojení, zkratky, rčení a citáty, které se používají i v současnosti. Na 1. díl navazuje 2. díl, který je uspořádán stejným způsobem jako díl první.

Slovní zásoba je tvořena zejména výrazy, které se obvykle vyskytují v próze klasického období. Lekce obsahují cvičení různého typu a obtížnosti. Zpočátku se jedná o uměle vytvořené věty, které umožňují osvojit si základní gramatické struktury na jednoduchých příkladech. Postupně jsou stále ve větší míře zařazovány věty z originálních textů, které studentům poskytnou první vhled do autentických textů. Zkratky antických autorů a děl jsou převzaty z *Thesauri linguae Latinae*, úprava originální věty je naznačena slovem „podle“. Ve cvičeních jsou studentům cíleně předkládány také úkoly, které vyžadují hlubší pochopení probírané gramatiky a schopnost přesně odlišovat jednotlivé tvary. Učebnice si totiž klade za cíl nejen představit gramatiku latiny, ale i rozvíjet systémové a logické myšlení. Od 7. lekce dále jsou zařazovány upravené originální texty, doplněné o úkoly zaměřené na práci s textem a jeho pochopení. Vůlbou typu cvičení lze přizpůsobit obtížnost učebnice pro konkrétního studenta nebo skupinu studentů.

Doufám, že Vám učebnice umožní nahlédnout do systému jazyka, který je sice tzv. „mrtvý“, ale který žije v evropské kultuře stále dál a je důležitou součástí evropské historie a kulturního dědictví.

Jana Mikulová

Děkuji všem, kteří svými připomínkami přispěli k současné podobě učebnice. Odpovědnost za všechny případné chyby a nedostatky je na mojí straně.

Úvodní lekce

LATINA JAKO JAZYK

Latina je indoevropský jazyk a patří do skupiny tzv. italských jazyků. Indoevropské obyvatelstvo přišlo do Itálie na přelomu 2. a 1. tisíciletí. Latina byla původně jazykem obyvatel oblasti kolem Říma, která se nazývá Latium. Společně s expanzí Říma se rozšířila nejen po Apeninském poloostrově, ale také na řadu dalších území, např. na území dnešní Francie nebo Španělska. Zejména v západní části římské říše postupně překryla jazyky původních obyvatel. Z latiny vznikly na těchto územích románské jazyky. Ve východních částech římské říše se většinou neprosadila, protože zde měla pevné místo řečtina, která byla jazykem vyšší kultury a vzdělanosti.

Zejména ve středověku byla latina jazykem vzdělanosti, církve a kultury. Postupně se vedle ní začaly prosazovat národní jazyky, některá díla (např. vědecká) se však latinsky psala i v novověku.

Během dlouhé historie se latina jako jazyk proměňovala. Rozlišuje se několik období jejího vývoje, která v hrubých rysech odpovídají obdobím v historii literatury. Dělení je však pouze přibližné, protože hranice mezi jednotlivými obdobími nejsou ostré.

- Archaická latina: od počátků (první nápisy pochází ze 7. stol.) do 1. stol. př. Kr.
- Klasická latina: 1. stol. př. Kr. až období kolem přelomu letopočtu.
- Latina stříbrného období: od konce klasického období přibližně do roku 200 po Kr.
- Pozdní latina: přibližně od roku 200 po Kr. až do období konstituování středověké latiny (konvenčně se umísťuje na přelom 8. a 9. stol.).

Systém gramatických pravidel klasické latiny je do jisté míry abstrakcí vytvořenou na základě úzu klasických autorů, která byla později předávána prostřednictvím gramatik. I v klasických textech lze totiž najít odchylky od systému pravidel. Jejich znalost je však nezbytným základem a referenčním rámcem pro studium latiny jiných období.

VÝSLOVNOST, ABECEDA, PŘÍZVUK

Latinská abeceda vychází z řecké alfabety. Písmo se do Říma dostalo prostřednictvím Etrusků.

1. Výslovnost

Výslovnost latiny používaná ve většině škol v České republice je tzv. středověká, zakládá se tedy na výslovnosti latiny ve středověku (např. Cicero se čte jako [cicero]).

Ve většině evropských zemí se však uplatňuje tzv. výslovnost restituovaná, která se snaží co nejvíce se přiblížit předpokládané výslovnosti v období klasické latiny (např. Cicero se čte jako [kikero]).

Přednostně se budeme věnovat středověké výslovnosti, ve výkladu však bude upozorněno na nejdůležitější rozdíly s výslovností restituovanou.

V latině jsou stejně jako v češtině samohlásky (vokály), dvojhlásky (diftongy) a souhlásky (konsonanty).

1.1 Vokály

Latina má 5 krátkých a 5 dlouhých vokálů, které se vyslovují stejně jako v češtině. Délka se zapisuje vodorovnou čárkou nad vokálem.

a ā e ē i ī o ō u ū

Délky se však objevují pouze v učebnicích či školních čítankách. Římané délky neznamenávali, a proto nejsou uvedeny ani v edicích originálních textů. Pokud je nutné zdůraznit, že je některý vokál krátký, napíše se nad něj oblouček, např. ā.

Měkké „i“ se v sousedství jiného vokálu vyslovuje jako [j] nebo [ij] (např. *Italia* [Italija]). Mezi dvěma vokály se vyslovuje jako [jj] (např. *maior* [majjor] „větší“). Měkké „i“ neměkčí výslovnost předchozího d, t, n, skupiny *di, ti, ni* se tedy vyslovují tvrdě [dy], [ty], [ny].

Tvrdé „y“ se objevuje pouze ve slovech přejatých z řečtiny a nepatří do základního souboru latinských vokálů.

1.2 Diftongy

Klasická latina má tyto diftongy:

diftong	středověká výslovnost	restituovaná výslovnost	příklad (stř. výslovnost)
ae	[é]	[ae / ai]	<i>maestus</i> [méstus] „smutný“
oe	[é]	[oe / oi]	<i>poena</i> [péna] „trest“
au	[au]	[au]	<i>aurum</i> [aurum] „zlato“
eu	[eu]	[eu]	<i>eheu</i> [eheu] „ach“

Diftong *eu* se neobjevuje příliš často.

Nemá-li se *ae* nebo *oe* vyslovovat jako dvojhláska, naznačuje se tato skutečnost pomocí znaku *ē* nebo *ě*, tedy *aē, aě* (např. *aēr* [aér] „vzduch“) a *oē, oě* (např. *poēta* [poéta] „básník“). Často se jedná o slova řeckého původu.

1.3 Konsonanty

Latina má méně konsonantů než čeština, chybí jí zejména č, š, ž, dž, ř, ň.

Mnoho latinských konsonantů vyslovujeme stejně jako v češtině: b, d, g, p, f, m, n, l, r. Mezi konsonanty, které se buď vyslovují odlišně, nebo je třeba k nim doplnit další komentář, patří:

Konsonant h

Konsonant *-h-* sice vyslovujeme stejně jako v češtině, v klasické latině se však pravděpodobně vyslovoval velmi slabě, jen jako určitý přídech.

Konsonant v

Konsonant *-v-* je ve středověké výslovnosti stejný jako české (labiodentální) [v], kdežto v restituované výslovnosti se vyslovuje obouretně, podobně jako anglické *w*. V klasické latině se *-u-* a *-v-* zapisovalo stejně pomocí znaku *V*. V moderních edicích klasických textů se někdy naopak používá společný znak *-u-*.

Konsonanty x a s

Konsonanty *x* a *s* se vyslovují nezněle [ks], [s]. Ve středověké výslovnosti však skupina *ex* následovaná vokálem získává znělost a vyslovuje se jako [gz] (např. *exemplum* [egzemplum] „příklad“). Konsonant *s* mezi dvěma vokály se stává znělým [z] (např. *nāsus* [názus] „nos“). V restituované výslovnosti zůstávají i v těchto případech oba konsonanty neznělé.

Skupina su a ngu

Skupina *su* a *ngu* se před vokálem vyslovuje jako [sv] a [ngv] (např. *suāvis* [svávis] „sladký“, *lingua* [lingva] „jazyk“), v restituované výslovnosti jako [sw] a [ngw].

Skupina qu

Skupina *qu* se vyslovuje jako [kv] (např. *quis* [kvis] „kdo“), v restituované výslovnosti jako [kw]. Po písmenu *q* v latině vždy následuje *-u-*, *q* nikdy nemůže stát samostatně bez *-u-*.

Konsonant c

Konsonant *c* se vyslovuje jako:

[k]	<ul style="list-style-type: none"> ▪ před a, o, u ▪ na konci slova ▪ před jiným konsonantem 	<i>causa</i> [kauza] „důvod“, <i>cōsul</i> [kónzul] „konzul“, <i>cūra</i> [kúra] „péče“ <i>sīc</i> [sík] „tak“ <i>facta</i> [fakta] „činy, skutky“
[c]	před e, i, ae, oe	<i>Cicero</i> [Cicero], <i>caelum</i> [célum] „nebe“, <i>coepī</i> [cépí] „začal jsem“

Ve zdvojeném *-cc-* se první *-c-* vždy vylovuje jako [k] (následuje za ním konsonant). Výslovnost druhého *-c-* závisí na následující hlásce:

- *accūsō* [akúzó] „obviňuji“;
- *ecce* [ekce] „ejhle, hle“.

V restituované výslovnosti se všechna *c* vyslovují jako [k] (např. *Cicero* [Kikero], *Caesar* [Kaesar]).

Písmeno *k* se v původní latinské slovní zásobě vyskytuje pouze ve slovech *Kalendae* „kalendy, první den v měsíci“ a *Kaeso* „Kaeso“ (vlastní jméno).

Skupina *ti*

Následuje-li po skupině *-ti-* **vokál** nebo **diftong**, vyslovuje se jako [ci] (např. *divitiae* [dývicié] „bohatství“).

Výslovnost [ty] zůstává zachována v těchto případech:

- *-i-* ve skupině *-ti-* je dlouhé a přízvučné (viz níže), např. *tōtīus* [tótýus] „celého“;
- skupina *-ti-* následuje po *s, t, x*, např. *ōstium* „ústí“;
- skupina *-ti-* se vyskytuje ve slově řeckého původu, např. *tiārās* „tiára, pokrývka hlavy“.

V restituované výslovnosti se *-ti-* vždy vyslovuje jako [ty].

Konsonanty řeckého původu

Ve slovech přejatých z řečtiny se mohou objevit tyto konsonanty:

- *z*: vyslovuje se jako [z], např. *zōna* [zóna] „pás, opasek“;
- *ph*: vyslovuje se jako [f], ačkoliv původně se jednalo o *p* s přídechem (s určitým náznakem hlásky *h*), např. *philosophia* [filozofia] „filozofie“;
- *th*: vyslovuje se jako [t], např. *theātrum* [teātrum] „divadlo“;
- *rh*: vyslovuje se jako [r], např. *rhētor* [rétor] „řečník“.

Mezi aspirované konsonanty (tj. s přídechem) patří také *ch* [kh], které se však vyslovuje jako [ch].

V restituované výslovnosti se u *ph, th, ch* a *rh* zachovává výslovnost s přídechem, tedy [ph], [th], [kh], [rh].

1.4 Odlišnosti mezi českou a středověkou latinskou výslovností

		středověká výslovnost	příklad
ae		[é]	<i>maestus</i>
oe		[é]	<i>poena</i>
oē / oĕ		[oe]	<i>poēta</i>
	c + a, o, u, konsonant	[k]	<i>causa, cōsul, cūra, facta</i>
	c + e, i, ae, oe	[c]	<i>Cicero, caelum, coepī</i>
	c na konci slova	[k]	<i>sīc</i>
ti	ti + vokál, diftong	[ci]	<i>divitiae</i>
	tī	[ty]	<i>tōtīus</i>
	s, t, x + ti	[ty]	<i>ōstium</i>
su	su + vokál / diftong	[sv]	<i>suāvis</i>
ngu	ngu + vokál / diftong	[ngv]	<i>lingua</i>
qu		[kv]	<i>quis</i>
ex	ex + vokál	[egz]	<i>exemplum</i>
s	vokál + s + vokál	[z]	<i>nāsus</i>
ph		[f]	<i>philosophia</i>
th		[t]	<i>theātrum</i>
rh		[r]	<i>rhētor</i>

2. Přízvuk

Zatímco v češtině je přízvuk na první slabice, v latině může být na různých slabikách. Přízvuk se v latině běžně nezapisuje, je-li třeba ho naznačit či zdůraznit, používá se čárka (např. *é*, *ê*).

Důležitým faktorem pro pozici přízvuku v latině je délka slabik. Slabika může být dlouhá:

- **přirozeně:** obsahuje dlouhý vokál nebo diftong, např. *caelum* „nebe“, *nātūra* „příroda“;
- **pozicí:** je uzavřena skupinou dvou nebo více konsonantů (*x* se počítá za dva konsonanty, *qu* za jeden, *h* se za konsonant nepočítá), např. *laudantur* „jsou chválení“.

Výjimkou z druhého pravidla je tzv. skupina *mūta cum liquidā*, tj. skupina, kde na prvním místě stojí *p*, *b*, *d*, *t*, *c*, *g* a na druhém *r*, *l*, např. *tenebrae* „tma“. Tyto slabiky jsou v klasické próze pokládány za krátké, v poezii mohou být krátké i dlouhé (tzv. *syllaba anceps* „obojetná slabika“).

V přízvukování latinských slov se uplatňuje tzv. **penultimové pravidlo** (tj. pravidlo předposlední slabiky).

- Je-li předposlední slabika dlouhá nebo jedná-li se o dvouslabičné slovo, je na ní přízvuk (např. *ómnēs* „všichni“, *monētur* „je napomínán“, *contēdō* „zápasím“, *laudantur* „jsou chválení“).
- Je-li předposlední slabika krátká, je přízvuk na třetí slabice od konce (např. *fēmīna* „žena“).

Jednoslabičná slova mají přízvuk v případě, že se nejedná o příklonky (slova bez přízvuku, která se opírají o předchozí slovo, např. některé spojky *-que* „a“, *-ve* „nebo“). Z hlediska přízvuku jsou příklonky pokládány za součást slova, o které se opírají. Slovo *servam* „otrokyni (4. pád)“ má např. přízvuk na první slabice, s příklonkou *-que* se stane trojslabičným slovem s přízvukem nad předposlední slabikou *servámque*, která je dlouhá pozicí.

LATINA A JEJÍ GRAMATIKA

Latina je velmi blízká češtině ve způsobu, jakým vyjadřuje vztahy mezi jednotlivými členy věty.

Jména (podstatná, přídavná, zájmena) a některé číslovky se skloňují a slovesa časují. Tento systém je doplněn předložkami a dalšími slovy s gramatickou funkcí. Díky tomu nemá latina pevně daný slovosled ani nemusí povinně vyjadřovat podmět věty (jako např. angličtina).

V latině dnes obvykle rozeznáváme deset slovních druhů, římsští gramatici však používají jiné dělení a uvádí jiné počty slovních druhů (podstatná a přídavná jména řadí např. do jednoho slovního druhu „jméno“, jako samostatný slovní druh uvádí „příčestí“

apod.). Latinské názvy některých slovních druhů z nich jsou běžnou součástí mezinárodní lingvistické terminologie.

český název	latinský název	lingvistický termín
podstatné jméno	<i>nōmen substantivum</i>	substantivum
přídavné jméno	<i>nōmen adiectivum</i>	adjektivum
zájmeno	<i>prōnōmen</i>	pronomen
číslovka	<i>numerāle</i>	
sloveso	<i>verbum</i>	verbum
příslovce	<i>adverbium</i>	adverbium
předložka	<i>praepositio</i>	prepozice
spojka	<i>coniunctio</i>	
částice		partikule
citoslovce	<i>interiectio</i>	interjekce

Příslovce a po nich následující slovní druhy patří mezi neohebná slova. Neskloňují se také některé číslovky. Příslovce se však mohou stupňovat (srov. české „dobře – lépe – nejlépe“).

Substantiva se dělí do pěti tříd, tzv. **deklinací**, a **slovesa** do čtyř tříd, tzv. **konjugací**. Každá z těchto tříd má svůj způsob skloňování nebo časování.

K prvním třem deklinacím substantiv patří také adjektiva. Zájmena mají své vlastní skloňování, které se však podobá skloňování substantiv a adjektiv.

Jména a slovesa jsou charakterizována tzv. gramatickými kategoriemi, mezi které patří např. rod, číslo, pád, čas, způsob atd.

1. Úvod do deklinace

Latina má šest pádů, dvě čísla a tři rody. Jejich názvy jsou rovněž součástí mezinárodní terminologie.

Pád (*cāsus*)

1. pád	<i>cāsus nōminātivus</i>	nominativ	nom.
2. pád	<i>cāsus genitivus</i>	genitiv	gen.
3. pád	<i>cāsus dativus</i>	dativ	dat.
4. pád	<i>cāsus accūsātivus</i>	akuzativ	ak.
5. pád	<i>cāsus vocātivus</i>	vokativ	vok.
6. pád	<i>cāsus ablativus</i>	ablativ	abl.

Latinský ablativ se do češtiny překládá nejčastěji českým 6. pádem (tzv. lokálem) a 7. pádem (tzv. instrumentálem). Používání pádů v latině a češtině je často podobné, mezi oběma jazyky však jsou i odlišnosti.

Číslo (*numerus*)

jednotné množné	<i>numerus singularis</i> <i>numerus plūralis</i>	singulár plurál	sg. pl.
--------------------	--	----------------------------------	--------------------------

Rod (*genus*)

mužský ženský střední	<i>genus māsculinum</i> <i>genus fēmininum</i> <i>genus neutrum</i>	maskulinum femininum neutrum	m. f. n.
-----------------------------	---	---	-------------------------------------

1.1 Substantiva

Substantivum je ve slovníku zapsáno v této podobě:

fēmina , nominativ singuláru	ae , zakončení genitivu singuláru	f. rod	žena význam
--	---	------------------	-----------------------

Všechny uvedené údaje jsou nezbytné pro práci s latinským substantivem a nelze je odvodit. Je proto nutné se je naučit nebo je vyhledat ve slovníku.

Latinská substantiva se dělí do **pěti deklinací**. Základním kritériem však není rod, jak je tomu v češtině, ale zakončení tzv. kmene na určitý vokál nebo na konsonant. Z praktického hlediska je pro zařazení k deklinaci rozhodující **zakončení¹ genitivu singuláru**, které je uvedeno ve slovníku.

	1. deklinace	2. deklinace	3. deklinace	4. deklinace	5. deklinace
genitiv singuláru zakončení kmene	-ae -ā-	-ī -o-	-is konsonant / -i-	-ūs -u/ū-	-ēī / -ēī -e/ē-

Případné odchylky v genitivu se mohou vyskytnout u slov přejatých z řečtiny (viz 12. lekce).

Nominativ není pro zařazení do deklinace spolehlivým vodítkem. Slova se stejně zakončeným nominativem mohou totiž patřit do různých deklinací, např.:

<i>servus, ī, m.</i> „otrok“	2. deklinace
<i>corpus, oris, n.</i> „tělo“	3. deklinace
<i>exercitus, ūs, m.</i> „vojsko“	4. deklinace

Každá deklinace má svůj vzor nebo svoje vzory pro skloňování, viz příslušné lekce.

¹ Termín *zakončení* se v této učebnici používá v případě, že koncovka není díky hláskové změně dobře patrná nebo je z didaktického hlediska vhodné připojit ke koncovce i kmenový vokál apod. Např. koncovka genitivu singuláru 1. deklinace je *-ī*, které se změnilo na *-e*. Před ním předchází kmenový vokál *-a-*. Pro osvojení skloňování je vhodné učit se celé zakončení *-ae*, které je z těchto důvodů také v přehledových tabulkách graficky odděleno.

Tvary jednotlivých pádů se **vždy** vytváří tak, že se od **genitivu singuláru odtrhne genitivní zakončení** (např. *fēmin-ae* > *fēmin-*). K vzniklému tvaru se pak přidávají jednotlivá **zakončení dalších pádů**.

1.2 Adjektiva

Latina má dva typy adjektiv, které se označují podle deklinace, k níž patří a podle níž se skloňují:

- adjektiva 1. a 2. deklinace;
- adjektiva 3. deklinace.

Ve slovníku jsou uvedeny dva nebo tři tvary, které odpovídají zakončením pro jednotlivé rody, případně pády (např. *bonus, a, um* „dobrý“, *brevīs, e* „krátký“).

Adjektiva 1. a 2. deklinace jsou ve slovníku zakončena na *-us, -a, -um* (např. *bonus, a, um* „dobrý“) nebo *-er, -(e)ra, -(e)rum* (např. *pulcher, chra, chrum* „krásný“). Ostatní adjektiva patří do 3. deklinace. Čtvrtá a pátá deklinace adjektiva nemají.

Adjektiva se stejně jako v češtině shodují v rodě, čísle a pádě se jménem, ke kterému náleží.

1.3 Zájmena

Zájmena vykazují ve skloňování určité zvláštnosti, a proto je nelze zařadit k žádné deklinaci. Jedná se o různorodou skupinu, viz jednotlivé lekce.

2. Úvod do konjugace

2.1 Gramatické kategorie

Latinské sloveso má gramatické kategorie osoby, čísla, způsobu, času, vidu a rodu. Těmito kategoriemi jsou v plném rozsahu charakterizována slovesa v určitém tvaru (*verba finīta*) a částečně také slovesa v neurčitém tvaru (*verba infīnīta*), která se rovněž označují termínem *jmenné tvary slovesné* (např. infinitiv, participium, gerundivum).

Termíny spojené s gramatickými kategoriemi slovesa jsou rovněž součástí mezinárodní terminologie.

Osoba (*persōna*)

Latina má 3 osoby, které nemají speciální označení:

1. os.
2. os.
3. os.

Číslo (*numerus*)

jednotné množné	<i>numerus singulāris</i> <i>numerus plūrālis</i>	singulár plurál	sg. pl.
--------------------	--	----------------------------------	--------------------------

Způsob (*modus*)

oznamovací „spojovací“ rozkazovací	<i>modus indicātivus</i> <i>modus coniunctivus</i> <i>modus imperātivus</i>	indikativ konjunktiv imperativ	ind. konj. imp.
--	---	---	--

Latina nemá podmiňovací způsob (tzv. kondicionál), ale na rozdíl od češtiny má konjunktiv, který má řadu různých funkcí (vyjadřuje přání, zákaz, pobídku, podmínku, ...).

Čas (*tempus*) a vid (*aspekt*)

Vid se v latině vyjadřuje jinak než v češtině. Rozeznává se vid perfektivní, který vyjadřuje dokončenost dějů, a vid imperfektivní, který vyjadřuje nedokončenost dějů. Vid je spojen s tvary pro čas a tvoří společně časovo-vidový systém.² Pro potřeby základního kurzu se bude používat termín *čas* a na vidové charakteristiky bude poukázáno ve výkladech o perfektu a imperfektu.

přítomný „souminulý“ minulý předminulý budoucí předbudoucí	<i>praesēns</i> <i>imperfectum</i> <i>perfectum</i> <i>plusquamperfectum</i> <i>futūrum primum</i> <i>futūrum secūndum / exāctum</i>	prézens imperfektum perfektum plusquamperfektum futurum I futurum II	préz. impf. pf. plpf. fut. I fut. II
---	---	---	---

Prézens, imperfektum, perfektum a plusquamperfektum se vyskytují v indikativu i konjunktivu, futurum I a II pouze v indikativu.

Rod (*genus*)

činný trpný	<i>genus āctivum</i> <i>genus passivum</i>	aktivum pasivum	akt pas.
----------------	---	----------------------------------	---------------------------

2.2 Jmenné tvary slovesné

Jmenné tvary slovesné jsou odvozeny od sloves, ale nemají tvary pro jednotlivé osoby. Mohou mít také vlastnosti typické pro jména, některé z nich se mohou např. skloňovat. Mezi jmenné tvary slovesné patří:

infinitiv příčestí gerundivum gerundium supinum	<i>īnfinītivus</i> <i>participium</i> <i>gerundivum</i> <i>gerundium</i> <i>supīnum</i>	infinitiv participium gerundivum gerundium supinum	inf. ptc. gerv. ger. sup.
---	---	---	--

Gerundivum, gerundium a supinum čeština nemá, a proto pro ně neexistují ani česká označení.

² Otázka vidu v latině byla předmětem mnoha diskusí, v nichž se vyskytovaly velmi rozdílné názory o existenci vidu v latině a jeho povaze. Podobnější výklad o vidu však přesahuje rámec této učebnice.

Participia má latina celkem tři: participium přezentu aktiva, participium perfekta pasiva a participium futura aktiva.

Participia, gerundivum a gerundium se skloňují. Latina má supinum I a II, obě jsou neskloňná.

Infinitiv (*infīnītīvus*)

infinitiv	<i>infīnītīvus</i>	infinitiv	inf.
-----------	--------------------	------------------	-------------

Latina má celkem šest infinitivů:

infinitiv přezentu aktiva
infinitiv perfekta aktiva
infinitiv futura aktiva

infinitiv přezentu pasiva
infinitiv perfekta pasiva
infinitiv futura pasiva

2.3 Určení slovesného tvaru

Určujeme-li slovesný tvar, řadíme obvykle gramatické kategorie následujícím způsobem: **osoba – číslo – způsob/označení jmenného tvaru slovesného – čas – rod**, např.:

laudō: 1. osoba singuláru indikativu přezentu aktiva, zkráceně 1. os. sg. ind. prez. akt.

2.4 Struktura slovníkového hesla

Sloveso je ve slovníku obvykle uvedeno v této podobě:

laudō , 1. os. sg. ind. přezentu aktiva <i>chválím</i>	āre , infinitiv <i>chválit</i>	āvī , 1. os. sg. ind. perfekta aktiva <i>počválil jsem</i>	ātum supinum není český ekvivalent, překládá se infinitivem	chválit význam
--	---	--	---	--------------------------

Některá slovesa nevytvářejí všechny tvary, na místě chybějícího tvaru se píše pomlčka —.

Někdy je na konci slovesné řady uveden ještě tvar zakončený na *-ūrus* (jedná se o participium futura aktiva). Bývá to zejména v případě, že od slovesa není doloženo supinum nebo participium perfekta pasiva, od nichž se tento tvar tvoří, např. *vīvō, ere, vixī, —, victūrus* „žít“.

Všechny údaje uvedené ve slovníku jsou nutné pro správné časování či překlad slovesného tvaru. Nelze je odvodit, a proto je nutné se je naučit nebo je vyhledat ve slovníku.

2.5 Dělení do konjugací

Latinská slovesa se dělí do čtyř konjugací podle zakončení kmene na určitý vokál nebo na konsonant. Příslušnost ke konjugaci lze poznat podle zakončení prvních dvou tvarů uvedených ve slovníku (tj. 1. osoby indikativu přezentu aktiva a infinitivu přezentu aktiva).

	1. konjugace	2. konjugace	3. konjugace	4. konjugace
1. os. sg. ind. prés. akt. infinitiv prés. akt. příklad	-ō -āre <i>laudō, āre</i> „chválit“	-eō -ēre <i>moneō, ēre</i> „napomínat“	-ō / -iō -ere <i>legō, ere</i> „číst“ <i>capiō, ere</i> „chytat“	-iō -ire <i>audiō, ire</i> „slyšet“

Jak je patrné z tabulky, 2. konjugace má v 1. osobě *-eō* a v infinitivu dlouhé *-ē-* (*-ēre*), kdežto 3. konjugace má v první osobě *-ō* nebo *-iō* a v infinitivu krátké *-e-* (*-ere*). 4. konjugace se od sloves 3. konjugace zakončených na *-iō* liší infinitivem na *-ire*.

2.6 Prézentní a perfektní systém

Slovesné tvary lze rozdělit do dvou velkých skupin, na tvary tvořené od **prézentního kmene (prézentní systém)** a na tvary od **perfektního a supinového kmene (perfektní systém)**. Prézentní systém je ve slovesné řadě zastoupen prvními dvěma tvary, perfektní dalšími dvěma (tj. perfektem a supinem). Podoba perfekta a supina může být u některých sloves odlišná, např.:

scribō, ere || *scripsī, scriptum* psát
pellō, ere || *pepulī, pulsum* zahnat

Do prézentního systému patří:

- indikativ prézentu, imperfekta a futura I;
- konjunktiv prézentu, imperfekta;
- imperativ;
- infinitiv prézentu;
- participium prézentu aktiva, gerundium, gerundivum.

Do perfektního systému patří:

- indikativ perfekta, plusquamperfekta a futura II;
- konjunktiv perfekta, plusquamperfekta;
- infinitiv perfekta, futura;
- participium perfekta pasiva, participium futura aktiva, supinum.

Nejprve se budeme zabývat prézentním systémem a následně perfektním systémem.

1. lekce

GRAMATIKA

1. Substantiva 1. deklinace

Do 1. deklinace patří substantiva zakončená v genitivu singuláru na **-ae**. V nominativu singuláru bývají většinou zakončena na **-a**, odchylné zakončení se vyskytuje především u vlastních jmen přejatých z řečtiny (viz výklad o skloňování řeckých jmen, 12. lekce).

Substantiva první deklinace jsou tzv. **ā-kmeny**, jejich kmenovým vokálem je tedy **-ā-**. V historickém vývoji jednotlivých tvarů však došlo k hláskovým změnám, a proto je **-ā-** viditelné pouze v některých pádech.

Vzor: **fēmina, ae, f.** „žena“

sg.	nom.	fēmin- a
	gen.	fēmin- ae
	dat.	fēmin- ae
	ak.	fēmin- am
	vok.	fēmin- a
	abl.	fēmin- ā

pl.	nom.	fēmin- ae
	gen.	fēmin- arum
	dat.	fēmin- is
	ak.	fēmin- as
	vok.	fēmin- ae
	abl.	fēmin- is

Tvary jednotlivých pádů vytváříme tak, že od tvaru genitivu odtrhneme **-ae** a ke vzniklému tvaru přidáváme zakončení jednotlivých pádů.

Odlíšnosti a shody mezi jednotlivými tvary

Vokativ singuláru se liší od ablativu singuláru pouze délkou. Shodně jsou zakončeny následující pády:

- **-a**: nom. sg., vok. sg.
- **-ae**: gen. sg., dat. sg., nom. pl., vok. pl.
- **-īs**: dat. pl., abl. pl.

Určit pád je v těchto případech možné pouze na základě funkce slova ve větě nebo slovním spojení.

Pravidlo o shodě tvarů

Vokativ plurálu má ve všech deklinacích stejné zakončení jako **nominativ plurálu**.

Ablativ plurálu má ve všech deklinacích stejné zakončení jako **dativ plurálu**.

Rody substantiv 1. deklinace

Většina substantiv 1. deklinace jsou **feminina**. Patří sem však i **některá maskulina** označující osoby mužského pohlaví, např. *poēta, ae, m.* „básník“, *incola, ae, m.* „obyvatel“, *agricola, ae, m.* „zemědělec“. Mužského rodu jsou dále i jména příslušníků národů a řek,

kteřá patří do 1. deklinace, např. *Sēquana, ae, m.* „Sekvana“ (jméno řeky, nynější Seine), *Persa, ae, m.* „Peršan“.

Rozšíření gramatiky: zvláštnosti ve skloňování

Substantivum *familia, ae, f.* „rodina“ může mít v některých případech genitiv zakončený na *-ās*. Jedná se zejména o spojení *pater familiās* „hlava rodiny, hospodář, pán“ a *māter familiās* „hospodyně, paní“.

Některá substantiva, např. *dea, ae, f.* „bohyně“ a *filia, ae, f.* „dcera“, mohou mít v dativu a ablativu plurálu zakončení *-ābus*, a to ve spojeních *dīs deābusque* „bohům a bohyním“ a *filiiis filiābusque* „synům a dcerám“. Zakončení *-ābus* zde slouží jako prostředek odstranění nejednoznačnosti, protože substantiva *deus, ī, m.* „bůh“ a *filius, iī, m.* „syn“ jsou v dat. a abl. pl. zakončena na *-īs* stejně jako substantiva 1. deklinace.

Tipy: překlad a práce se slovníkem

Jak hledat ve slovníku

Některá substantiva 1. deklinace jsou **pomnožná** (tzv. *plūrālia tantum*), tj. mají pouze tvary plurálu. Proti ostatním substantivům nemají ve slovníku zakončení na *-a*, *-ae* (srov. *fēmīna, ae, f.*), ale vyskytují se pouze ve tvaru plurálu, tj. s **nominativem** zakončeným na *-ae* a **genitivem** na *-ārum*, např. *epulae, ārum, f.* „hostina“.

Slova zakončená stejně jako tvary 1. deklinace nemusí být substantiva 1. deklinace, např.:

- na *-ā*, *-ās* nebo *-am* mohou končit některá slovesa (*cantā* „zpívej“, *cantās* „zpíváš“, *legam* „ať čtu, budu číst“);
- na *-a* substantiva jiné deklinace (*verba* „slova“, *corpora* „těla“ – nom., ak., vok. pl. neuter 2. a 3. deklinace);
- na *-īs* některá slovesa (*audīs* „slyšíš“).

Při vyhledávání ve slovníku je proto nutné zjistit, zda existuje substantivum 1. deklinace, od něhož by bylo možné vytvořit tvar vyskytující se ve větě, a zda se do věty hodí svým významem.

Některé tvary mohou být vytvořeny od **slovesa i jména**, např. tvar *servā* může být:

- ablativ singuláru od slova *serva, ae, f.* „otrokyně“, tedy „(s) otrokyní“;
- 2. osoba imperativu od slovesa *servō, āre* „zachovávat, zadržovat“, tedy „zadržuj!“.

Při překladu je rozhodující **funkce slova ve větě** a **význam věty**.

V latině je mnoho případů slov se stejným nebo podobným zakončením. Nutnost ověřovat existenci formy a její zapojení do věty proto platí univerzálně.

Neshodný přívlastek a jeho překlad

V latině může být substantivum určeno shodným i neshodným přívlastkem. Shodný přívlastek se vyjadřuje adjektivem (viz 3. lekce), mezi nejčastější typy **neshodného**

přívlastku patří spojení substantiva s jiným **substantivem v genitivu**, např.: *filia fēminae*. Při **překladu do češtiny** se používá:

- **spojení dvou substantiv**: „dcera ženy“;
- **adjektivum**: „ženina dcera“.

Ne vždy je překlad adjektivem vhodný, důležité je zachovat původní význam.

Při skloňování **zůstává neshodný přívlastek v genitivu** (např. *fēminae*) a skloňuje se pouze řídicí substantivum (např. *filia*). V češtině se spojení substantiva s neshodným přívlastkem skloňuje podle stejného principu jako v latině, např.:

sg.	nom.	<i>filī-a</i>	<i>fēmin-ae</i>	dcera ženy
	gen.	<i>filī-ae</i>	<i>fēmin-ae</i>	dcery ženy
	dat.	<i>filī-ae</i>	<i>fēmin-ae</i>	dceři ženy
	ak.	<i>filī-am</i>	<i>fēmin-ae</i>	dceru ženy
	vok.	<i>filī-a</i>	<i>fēmin-ae</i>	dcero ženy
	abl.	<i>filī-ā</i>	<i>fēmin-ae</i>	(o) dceři ženy, (s) dcerou ženy
pl.	nom.	<i>filī-ae</i>	<i>fēmin-ae (fēmin-ārum)</i> ³	dcery ženy (žen)
	gen.	<i>filī-ārum</i>	<i>fēmin-ae (fēmin-ārum)</i>	dcer ženy (žen)
	dat.	<i>filī-is</i>	<i>fēmin-ae (fēmin-ārum)</i>	dcerám ženy (žen)
	ak.	<i>filī-ās</i>	<i>fēmin-ae (fēmin-ārum)</i>	dcery ženy (žen)
	vok.	<i>filī-ae</i>	<i>fēmin-ae (fēmin-ārum)</i>	dcery ženy (žen)
	abl.	<i>filī-is</i>	<i>fēmin-ae (fēmin-ārum)</i>	(o) dcerách ženy (žen), (s) dcerami (žen)

2. Předložky

Vztahy ve větě se kromě pádů vyjadřují také pomocí předložek. Každá předložka se pojí s určitým pádem, který je nutné se naučit zároveň s předložkou. Většina latinských předložek se pojí s buď akuzativem, nebo s ablativem, několik předložek se může pojit s oběma pády, obvykle s rozdílem ve významu.

Vybrané latinské předložky s akuzativem nebo ablativem

akuzativ		
ad	k, do, u	<i>ad amīcam</i> „k přítelkyni, u přítelkyně“
ante	před	<i>ante portam</i> „před branou“, <i>ante pugnam</i> „před bitvou“
apud	u	<i>apud amīcam</i> „u přítelkyně“
contrā	proti	<i>contrā nātūram</i> „proti přírodě“
inter	mezi	<i>inter silvās</i> „mezi lesy“, <i>inter incolās</i> „mezi obyvateli“
per	skrze	<i>per silvam</i> „přes les“, <i>per fēminās</i> „prostřednictvím žen“
post	po, za	<i>post silvam</i> „za lesem“, <i>post victōriam</i> „po vítězství“
propter	kvůli	<i>propter pugnam</i> „kvůli bitvě“
secundum	podle	<i>secundum nātūram</i> „podle přírody“
trāns	přes, za	<i>trāns Hadriam</i> „přes Jaderské moře, za Jaderským mořem“

3 *Filiae fēminae* znamená „dcery (jedné) ženy“, *filiae fēminārum* „dcery (více) žen“.

ablativ		
ā, ab	od	<i>ab amīcā</i> „od přítelkyně (dopis apod.)“
cum	s	<i>cum puellis</i> „s dívkami“
dē	o, z (shora dolů)	<i>dē pugnā</i> „o bitvě (vyprávět apod.)“
ē, ex	z (ven z něčeho)	<i>ē silvā</i> „z lesa“
prō	před (něčím) pro, místo	<i>prō portā</i> „před branou“ <i>prō magistrā</i> „pro učitelku, ve prospěch učitelky, místo učitelky“
sine	bez	<i>sine amīcā</i> „bez přítelkyně“

Vybrané latinské předložky s akuzativem i ablativem

Ve spojení s akuzativem vyjadřují směr na otázku „kam?“, ve spojení s ablativem polohu na otázku „kde?“.

in	+ akuzativ	do (na otázku „kam?“) např. <i>in scholam</i> „do školy“
	+ ablativ	v, ve, na (na otázku „kde?“) např. <i>in scholā</i> „ve škole“
sub	+ akuzativ	pod (na otázku „kam?“) např. <i>sub mēnsam</i> „pod stůl“
	+ ablativ	pod (na otázku „kde?“) např. <i>sub mēnsā</i> „pod stolem“

SLOVNÍ ZÁSoba

agricola , <i>ae, m.</i>	zemědělec
amīca , <i>ae, f.</i>	přítelkyně
amīcītia , <i>ae, f.</i>	přátelství
anima , <i>ae, f.</i>	duše
aqua , <i>ae, f.</i>	voda
bēstia , <i>ae, f.</i>	zvíře
causa , <i>ae, f.</i>	důvod, příčina
contrōversia , <i>ae, f.</i>	spor
dea , <i>ae, f.</i>	bohyně
dīvitiae , <i>ārum, f.</i>	bohatství
epulae , <i>ārum, f.</i>	hostina
fāma , <i>ae, f.</i>	pověst
familia , <i>ae, f.</i>	rodina
fēmina , <i>ae, f.</i>	žena
filia , <i>ae, f.</i>	dcera
fortūna , <i>ae, f.</i>	osud, štěstěna, náhoda
▪ fortūnae , <i>ārum, f.</i>	▪ majetek, bohatství
glōria , <i>ae, f.</i>	sláva
historia , <i>ae, f.</i>	historie
incola , <i>ae, m.</i>	obyvatel
ira , <i>ae, f.</i>	hněv
Italia , <i>ae, f.</i>	Itálie
lingua , <i>ae, f.</i>	jazyk
magistra , <i>ae, f.</i>	učitelka
memoria , <i>ae, f.</i>	paměť, památka
mēnsa , <i>ae, f.</i>	stůl
nauta , <i>ae, m.</i>	mořeplavec, námořník
patria , <i>ae, f.</i>	vlast
pecūnia , <i>ae, f.</i>	peníze
Persa , <i>ae, m.</i>	Peršan
pīrāta , <i>ae, m.</i>	pirát
poēta , <i>ae, m.</i>	básník
porta , <i>ae, f.</i>	brána, dveře
puella , <i>ae, f.</i>	dívka
pugna , <i>ae, f.</i>	bitva
Rōma , <i>ae, f.</i>	Řím
▪ Rōmae	▪ v Římě
serva , <i>ae, f.</i>	otrokyně, služka
schola , <i>ae, f.</i>	škola
silva , <i>ae, f.</i>	les
statua , <i>ae, f.</i>	socha
via , <i>ae, f.</i>	cesta
victōria , <i>ae, f.</i>	vítězství
vīta , <i>ae, f.</i>	život

CVIČENÍ

1. Doplňte do tabulky chybějící tvary

sg.	nom.		pl.	nom.	
	gen.			gen.	
	dat.			dat.	magistris
	ak.			ak.	
	vok.	magistra		vok.	
	abl.			abl.	

2. Určete pád, číslo a rod substantiva (všechny možnosti)

silvīs, scholam, amīca, vītā, portae, poētārum, puellīs, nātūrā, filiae, incolārum, fortūnae, poēta, deās, servae, nautam, aquā, fēminārum, viās, Rōmā, amīcitiam, vītae, memoriā, irae, divitiās

3. Převeďte ze singuláru do plurálu nebo naopak. Pád zachovejte. Je-li více možností, uveďte všechny.

puellam, filiae, magistris, contrōversiās, causā, nautārum, magistrās, viārum, deae, silvīs, amīcam, poētārum, serva, portās, puellīs, incolae, fēminā, incolam, agricolīs, statuae, deās

4. Vyberte maskulina

fēmina, incola, amīca, magistra, vīta, nauta, poēta, Persa, causa, pīrāta

5. Které z těchto slovníkových položek patří mezi substantiva 1. deklinace? Proč?

villa, ae, f. „statek“	vir, i, m. „muž“
uxor, ōris, f. „manželka“	pecūnia, ae, f. „peníze“
materiēs, ēi, f. „látka“, „materiál“	arma, ōrum, n. „zbraně“
incola, ae, m. „obyvatel“	epulae, ārum, f. „jídla“, „hostina“
exemplum, i, n. „příklad“	

6. Najděte ve slovníku, která ze slov nejsou substantiva 1. deklinace

servī, magistris, lūdās, divitiās, vītēs, amīcōrum, irās, portāte, corda, vītās, pūnīs, castris, minās, cōpiam, cupiam, capiam, ōrā, ōris, iūra, porta, folia, statuās, inūria

7. Spojte s předložkami, číslo zachovejte

ad (<i>porta</i>)	ā (<i>magistra</i>)
in (<i>silva</i>)	inter (<i>agricolae</i>)
cum (<i>puellae</i>)	contrā (<i>fēminae</i>)
sine (<i>pecūnia</i>)	post (<i>pugna</i>)
dē (<i>nautae</i>)	

8. Doplňte a přeložte

causa contrōversi _____	in aqu _____
post pugn _____ puell _____	contrōversia inter fili _____
dē vīt _____ poēt _____	ante port _____ schol _____
servae de _____	in vi _____ per silv _____

9. Vyskloňte

v singuláru: pecūnia incolae, dea poētārum, silva sine bēstiīs
 v plurálu: dīvitiae nautārum, causae pugnae, contrōversiae inter fēminās

10. Spojte slova s vhodnými předložkami

Kromě pomnožných substantiv můžete měnit číslo. Zkuste najít kombinace předložky s různými substantivy.

amīca, aqua, bēstia, causa, contrōversia, dea, dīvitiae, epulae, fīlia, glōria, incola, magistra, mēnsa, nauta, poēta, pugna, serva, schola, silva, via, vīta

ā, ab	dē	secundum
ad	ē, ex	sine
ante	in	sub
apud	per	trāns
contrā	post	
cum	prō	

11. Přeložte do češtiny

ante statuum, inter servās, in memoriā, ad magistrās, prō patriā, per Italiam, in silvam, dē vītā, in aquam, cum amīcīs, ā filiā

ira deae, vīta poētae, schola vītae, statuae poētārum, filiae fēminae, pugnae incolārum, amīcitia agricolārum, filia agricolae, viae vītae, contrōversiae inter incolās, causa vītae, servae agricolae, post pugnam, via ad glōriam, prō vītā, aqua vītae, sine causā, inter bēstiās, cum pecūniā ā filiā, in silvā deae

12. Přeložte do latiny

pod stůl, v Itálii, z bitvy, bez učitelky, před branami, pro otrokyni, na cestě, s dcerami, mezi bohyněmi, proti Římu, podle básníka, do školy, proti přírodě, o dívkách, bez duše, bitva proti Peršanům, o životě obyvatel, pod vodou, ve vodě, do vody, básníkův život, učitelčina dcera, spory obyvatel o peníze, s penězi zemědělců, cesta do školy, bitva proti pirátům

13. Doplňte písmena tak, aby vznikla smysluplná slova (mohou být v různých tvarech)

v_ t _ _	_ _ s t _ _ i _
_ _ _ ll _	p_ _ _ n _ a _
_ e _	c _ _ _ ā
po_ t _ _	_ _ _ t ā _
_ _ co _ _ _	d _ v _ _ i _ _

ŽIVÁ SLOVA⁴

Historia magistra vitae.

Summa summarum.

Hannibal ante portas.

In absentia.

In memoriam.

Per analogiam.

Pro forma.

absentia , <i>ae, f.</i>	nepřítomnost, vzdálenost	absence
analogia , <i>ae, f.</i>	obdoba	analogický
forma , <i>ae, f.</i>	tvář, podoba, způsob	formalita, neforemný
memoria , <i>ae, f.</i>	paměť, památka, upomínka	memoriál, memorovat
porta , <i>ae, f.</i>	vchod, brána	portál, portýr
summa , <i>ae, f.</i>	hlavní věc, podstata, celek	sumarizovat
vīta , <i>ae, f.</i>	život	vitální, vitamín

⁴ U „živých“ slov nejsou uváděny délky nad vokály, které se v originálních textech nezapisovaly.

2. lekce

GRAMATIKA

1. Slovesa 1. konjugace

Do 1. konjugace patří slovesa zakončená v 1. osobě singuláru indikativu přítomnosti aktiva na **-ō** a v infinitivu přítomnosti aktiva na **-āre**. Přezentní kmen těchto sloves je zakončen na vokál **-ā-**.

Vzor: **laudō, āre, āvī, ātum** „chválit“

1.1 Indikativ přítomnosti, imperfekta a futura I, imperativ a infinitiv

Indikativ přítomnosti

Indikativ přítomnosti je oznamovací způsob přítomného času, který do češtiny obvykle **překládáme přítomným časem** nedokonavých sloves. Tvary indikativu přítomnosti se tvoří přidáním koncovek k přezentnímu kmeni. V 1. osobě singuláru aktiva i pasiva však kmenový vokál **-ā-** mizí.

aktivum		
sg.	1. os.	laud- ō <i>chválím</i>
	2. os.	laud- ā-s
	3. os.	laud- a-t
pl.	1. os.	laud- ā-mus
	2. os.	laud- ā-tis
	3. os.	laud- a-nt

pasivum		
sg.	1. os.	laud- or <i>jsem chválen</i>
	2. os.	laud- ā-ris
	3. os.	laud- ā-tur
pl.	1. os.	laud- ā-mur
	2. os.	laud- ā-minī
	3. os.	laud- a-ntur

Před koncovkami **-t, -nt, -r, -ntur** je krátký vokál **-a-**.

Imperativ

Latina má v imperativu pouze tvary pro 2. osobu singuláru a 2. osobu plurálu aktiva.

2. os. sg.	laud- ā	<i>chval!</i>
2. os. pl.	laud- ā-te	<i>chvalte!</i>

Český rozkaz pro 1. osobu plurálu „chvalme“ se v latině vyjadřuje pomocí konjunktivu, viz 15. lekce. Latina má dále i tzv. imperativ II, o kterém je souhrnně pojednáno později.

Infinitiv

Latina tvoří od přítomného kmene dva infinitivy, **infinitiv přítomného aktiva** a **infinitiv přítomného pasiva**.⁵

inf. prez. akt.	laud- ā-re	<i>chválit</i>
-----------------	-------------------	----------------

inf. prez. pas.	laud- ā-rī	<i>být chválen</i>
-----------------	-------------------	--------------------

Indikativ imperfekta

Indikativ imperfekta je minulý čas, kterým se vyjadřují **děje v jejich průběhu** nebo děje probíhající **současně s jiným dějem minulým**. Indikativ imperfekta se dále používá pro **popis a opakované děje** v minulosti. Tvoří se pomocí sufixu **-bā-**, který se vkládá mezi kmenový vokál **-ā-** a koncovku.

Do češtiny se obvykle překládá **minulým časem nedokonavých sloves** (např. „chválil jsem“). Minulý čas českých nedokonavých sloves a latinský indikativ imperfekta však nejsou přesnými ekvivalenty, protože fungování časovo-vidového systému je v obou jazycích různé. Při překladu souvislých textů je proto třeba řídit se spíše celkovým významem textu a nepřekládat slovesné tvary automaticky.

aktivum		
sg.	1. os.	laud-ā- ba-m <i>chválil jsem</i>
	2. os.	laud-ā- bā-s
	3. os.	laud-ā- ba-t
pl.	1. os.	laud-ā- bā-mus
	2. os.	laud-ā- bā-tis
	3. os.	laud-ā- ba-nt

pasivum		
sg.	1. os.	laud-ā- ba-r <i>byl jsem chválen</i>
	2. os.	laud-ā- bā-ris
	3. os.	laud-ā- bā-tur
pl.	1. os.	laud-ā- bā-mur
	2. os.	laud-ā- bā-mini
	3. os.	laud-ā- ba-ntur

Před koncovkami **-m, -t, -nt, -r, -ntur** je v sufixu **-bā-** krátký vokál **-a-**, tedy **-ba-**.

Indikativ futura I

Indikativ futura I je budoucí čas, který vyjadřuje budoucí děje a do češtiny se překládá **budoucím časem dokonavých i nedokonavých sloves** (např. „budu chválit“ i „pochválím“).

Tvoří se od přítomného kmene. Typickou hláskou pro tvary futura I je stejně jako u imperfekta **-b-**, které však není následováno ve všech osobách stejným vokálem.

aktivum		
sg.	1. os.	laud-ā- bō <i>budu chválit, pochválím</i>
	2. os.	laud-ā- bi-s
	3. os.	laud-ā- bi-t
pl.	1. os.	laud-ā- bi-mus
	2. os.	laud-ā- bi-tis
	3. os.	laud-ā- bu-nt

pasivum		
sg.	1. os.	laud-ā- bo-r <i>budu chválen, budu pochválen</i>
	2. os.	laud-ā- be-ris
	3. os.	laud-ā- bi-tur
pl.	1. os.	laud-ā- bi-mur
	2. os.	laud-ā- bi-mini
	3. os.	laud-ā- bu-ntur

⁵ Latina má šest infinitivů, a proto je nutné určit vždy čas i rod infinitivu.

1.2 Pádové vazby sloves

Latinská slovesa se stejně jako česká **pojí s určitými pády**, např. sloveso „dát“ má vedle podmětu v nominativu přímý předmět v akuzativu „co“ a nepřímý předmět v dativu „komu“. Pádové vazby **odlišné od češtiny** jsou uvedeny **ve slovníku** a je nutné se je naučit v rámci slovní zásoby. Příkladem odlišné pádové vazby je např. sloveso *adiuvō, āre* „pomáhat“, které se v latině pojí s akuzativem, ale český ekvivalent „pomáhat“ se pojí s dativem.

Slovesa, která se mohou pojit s **předmětem v akuzativu**, se nazývají **přechodná** neboli **tranzitivní** (např. „číst (co)“) a slovesa pojící se s **předmětem v jiném pádě** než v akuzativu nebo slovesa **bez předmětu** se nazývají **nepřechodná** neboli **intransitivní** (např. „prospívat (komu)“).

1.3 Pasivum

Tvary latinského pasiva slouží k vyjádření pasiva (podmět je zasahován dějem, ale nevykonává ho, např. „jsem chválen“) i media (podmět je dějem zasahován a zároveň ho vykonává, např. „myji se“).

Tvary pro všechny osoby pasiva lze vytvořit pouze od sloves **tranzitivních**, slovesa intransitivní mají v pasivu jen 3. os. sg. s neosobním významem, srov. české „jde se“, „pracuje se“ atd.

Příklad

Do češtiny lze latinské pasivum přeložit:

- **slovesem v pasivu;**
- **zvrtným slovesem.**

Je rovněž možné a často vhodné nahradit při překladu latinské pasivum aktivem a větu příslušným způsobem přeformulovat (tj. místo „Řeč byla přednesena řečníkem“ použít překlad „Řečník pronesl řeč“).

Každé české zvrtné sloveso však nelze automaticky překládat do latiny pasivem. Ně kterým českým zvrtným slovesům odpovídají aktivní tvary latinských sloves, např. českému „procházet se“ odpovídá latinské *ambulō, āre*. Odpovídá-li **latinskému aktivnímu slovesu české aktivní sloveso**, např. *lavō, āre* „mýt, umývat“, budou **českým zvrtným tvarům** odpovídat **latinské pasivní tvary**. Informaci o českých ekvivalentech latinských sloves je nutné najít ve slovníku.

V případech odlišné pádové vazby mezi latinou a češtinou je třeba použít při překladu do češtiny jinou konstrukci nebo synonymum se stejnou pádovou vazbou jako v latině. Např. tvar *adiuvor* lze přeložit jako „pomáhá se mi“ nebo „jsem podporován“. Na úrovni vět je často vhodné zvolit překlad větou se slovesem v aktivu.

Vyjádření původce děje

V pasivních větách může (ale nemusí) být vyjádřeno, kdo nebo co děj vykonává, tj. **činitel (agens, životný původce děje)** nebo tzv. **kauzátor (neživotný původce děje)**. V češtině se vyjadřuje jménem v 7. pádě (např. „Byl napaden rozvášněným davem“, „Byl vyznamenán prezidentem republiky“).

V latině se původce pasivního děje vyjadřuje:

- předložkou **ā/ab** s **ablativem**, pokud je původce děje **životný**;
- prostým **ablativem bez předložky**, pokud je původce děje **neživotný** („vítr“, „příroda“ apod.).

U předložky *ā/ab* se forma *ā* používá v případě, že následující slovo začíná na konsonant, forma *ab* v případě, že následující slovo začíná na vokál nebo *h-*.

Převod z aktiva do pasiva

Větu obsahující sloveso s předmětem v akuzativu je možné stejně jako v češtině převést do pasiva. Původní předmět se stává podmětem, původní podmět se vyjádří ablativem s předložkou nebo prostým ablativem a sloveso se převede do pasiva a upraví se tak, aby byla zachována shoda přísudku s podmětem.

Větu *Magistrae puellam laudant* „Učitelky chválí dívku“ tedy převedeme do pasiva takto:

1. **Původní předmět** v akuzativu (*puellam* „dívku“) se stane **podmětem** (*puella* „dívka“).
2. Sloveso změní rod **z aktiva na pasivum** a zároveň změní číslo z plurálu na singulár (*laudatur* „je chválena“), aby byla zachována shoda s novým podmětem *puella* „dívka“, který je v singuláru.
3. **Původní podmět** *magistrae* bude v pasivní větě vyjádřen pomocí předložky **ā** s **ablativem**, protože se jedná o životného původce děje (*ā magistrīs* „učitelkami“).

aktivum	<i>Magistrae</i>	<i>puellam</i>	<i>laudant.</i>
	Učitelky chválí dívku.		
pasivum	<i>Puella</i>	<i>ā magistrīs</i>	<i>laudatur.</i>
	Dívka je chválena učitelkami.		

Rozšíření gramatiky: slovosled v latinské větě

Slovosled je v latině relativně volný podobně jako v češtině. Lze mluvit spíše o určitých tendencích než o pevných pravidlech. V oznamovací jednoduché větě jsou větné členy obvykle uspořádány v pořadí **podmět – nepřímý předmět – přímý předmět – přísudek**. Slovosled je však určován dalšími faktory (návaznost na předchozí text, typ přísudku, typ větné struktury apod.), a proto se může odlišovat od uvedeného schématu.

Přívlastky stojí často za jménem, některá adjektiva ve funkci přívlastku se však vyskytují pravidelně i před jménem (např. adjektiva vyjadřující kvantitu „mnozí“, „někteří“). Příslušná určení se mohou vyskytovat na různých místech věty. Zápornka *nōn* „ne“ stojí před slovem, ke kterému se vztahuje.

Na předních místech ve větě se vyskytují slova, která slouží pro spojení s předchozím textem, např. *nam* „neboť“ apod. Některá slova povinně obsazují některou pozici, např. *autem* „avšak“ stojí na druhém místě ve větě.

Tipy: překlad a práce se slovníkem

Překlad latinské věty

Při překladu latinské věty, např. *Magistrae saepe puellis fābulās narrānt*, postupujeme takto:

1. Najdeme **sloveso** v určitém tvaru, určíme jeho gramatické kategorie (osobu, číslo, čas, způsob a rod) a přeložíme ho (*narrānt* – 3. os. pl. ind. prez. akt. „vyprávějí“).
2. Najdeme ke slovesu **podmět** (musí být v nominativu a se slovesem se shodovat, je-li např. sloveso v singuláru, musí být také v singuláru) a přeložíme ho (*magistrae* – nom. pl. „učitelky“). **Podmět nemusí být vždy vyjádřen**. Latina stejně jako čeština nevyjadřuje povinně osobní zájmena. Podmět dále může být zřejmý z kontextu, např. z předchozí věty.
3. Dále se zaměříme na **přímé a nepřímé předměty** (*fābulās* – ak. pl. „pověsti“; *puellis* – dat. pl. „dívkám“).
4. Potom pokračujeme s **dalšími větnými členy** (*saepe* „často“).
5. Výsledný překlad případně upravíme tak, aby byl z hlediska češtiny gramaticky správný a srozumitelný („Učitelky často vyprávějí dívkám pověsti“).

Jak hledat ve slovníku

Pro vyhledávání slovesa ve slovníku platí stejný princip jako pro substantiva. Vyhledáváme sloveso od předpokládaného slovního základu a ověřujeme z hlediska gramatiky, zda od něj lze vytvořit tvar nacházející se ve větě a zda se do věty hodí svým významem. Určíme-li např. tvar *probant*, nelze na základě slabiky *-ba-* tvrdit, že se jedná o indikativ imperfekta. V takovém případě by totiž před *-ba-* muselo předcházet *-ā-* (a u sloves 2.–4. konjugace *-ē-*).

Shodné tvary substantiv a sloves

Některé tvary mohou být odvozeny od slovesa i substantiva, např. *pugnā* může být:

- abl. sg. od substantiva *pugna*, *ae, f.* „bitva“;
- 2. os. sg. imperativu od slovesa *pugnō, āre* „bojovat“.

O jaký tvar se jedná, lze zjistit pouze na základě kontextu v konkrétní větě.

SLOVNÍ ZÁSoba

adiuvō , <i>āre, adiūvī, adiūtum</i> +ak.	pomáhat, podporovat
aedificō , <i>āre, āvī, ātum</i>	stavět, budovat
ambulō , <i>āre, āvī, ātum</i>	procházet se
amō , <i>āre, āvī, ātum</i>	milovat
bene	dobře
cantō , <i>āre, āvī, ātum</i>	zpívat, opěvovat (něco)
castigō , <i>āre, āvī, ātum</i>	kárat
cēna , <i>ae, f.</i>	večeře
cūra , <i>ae, f.</i>	péče, starost
cūrō , <i>āre, āvī, ātum</i> +ak.	starat se o
dō , <i>dare, dedī, datum</i>	dát
domina , <i>ae, f.</i>	paní
et	a
explicō , <i>āre, āvī, ātum</i>	vysvětlit
expectō (<i>expectō</i>), <i>āre, āvī, ātum</i>	čekat, očekávat
fābula , <i>ae, f.</i>	příběh, bajka, pověst, pohádka
habitō , <i>āre, āvī, ātum</i>	bydlet
industria , <i>ae, f.</i>	píle
labōrō , <i>āre, āvī, ātum</i>	pracovat
lacrima , <i>ae, f.</i>	slza
laudō , <i>āre, āvī, ātum</i>	chválit
lavō , <i>āre, lāvī, lautum/lōtum/lavātum</i>	umývat, mýt (koho, co)
male	špatně
mūtō , <i>āre, āvī, ātum</i>	měnit
narrō , <i>āre, āvī, ātum</i>	vypravovat
nōn	ne
optō , <i>āre, āvī, ātum</i>	přát si
ōrō , <i>āre, āvī, ātum</i>	prosit
parō , <i>āre, āvī, ātum</i>	připravovat
poena , <i>ae, f.</i>	trest
portō , <i>āre, āvī, ātum</i>	nosit
probō , <i>āre, āvī, ātum</i>	schvalovat
properō , <i>āre, āvī, ātum</i>	spěchat, pospíchat
prōvincia , <i>ae, f.</i>	provincie
pugnō , <i>āre, āvī, ātum</i>	bojovat
sacrificō , <i>āre, āvī, ātum</i>	obětovat
saepe	často
salūtō , <i>āre, āvī, ātum</i>	zdravit
sed	ale
semper	vždy
servō , <i>āre, āvī, ātum</i>	zachovávat, zachraňovat
spērō , <i>āre, āvī, ātum</i>	doufat
terra , <i>ae, f.</i>	země, půda, krajina
villa , <i>ae, f.</i>	statek

violō, āre, āvī, ātum

vituperō, āre, āvī, ātum +ak. (osoba)
propter +ak. (věc)

týrat, znásilnit, zneuctít, porušit
vytýkat (komu co), kárat (koho za co),
nadávat (komu za co)

Poznámky ke slovní zásobě

- Ve slovní zásobě jsou u sloves uvedeny všechny tvary slovesné řady, ačkoliv pro vytváření probraných tvarů jsou nutné pouze první dva.
- Pádové vazby sloves jsou uvedeny pouze v případě, že se liší od češtiny.
- Sloveso *dō, dare, dedī, datum* je nepravidelné. Tvary se tvoří stejně jako u ostatních sloves 1. konjugace, na místě dlouhého *-ā-* je však krátké *-a-*. Z dosud probraných tvarů má dlouhé *-ā-* pouze 2. os. sg. ind. prez. akt. *dās* „dáváš“ a 2. os. sg. imp. *dā* „dej“.

CVIČENÍ

1. Určete slovesné tvary

	osoba	číslo	způsob	čas	rod	překlad
<i>laudō</i>	<i>1.</i>	<i>sg.</i>	<i>ind.</i>	<i>préz.</i>	<i>akt.</i>	<i>chválím</i>
narrat						
labōrātis						
salūtāberis						
cūrā						
cantās						
portābātur						
pugnāte						
portārī						
adiuvābāmur						
probant						
parābitis						
salūtāmus						
castigābuntur						
amāminī						
labōrābam						
pugnant						
narrābimus						
amor						
cantābunt						
cūrābās						
salūtāre						
adiuvābitur						

2. Tvary v indikativu přezentu změňte na indikativ imperfekta

ōrō, portātis, narrat, laudātur, probantur, cantās, amāmus, salūtāmur, optō

3. Tvary v indikativu přezentu změňte na indikativ futura

habitāmus, spērātis, adiuvō, properant, parantur, salūtāris, exspectāmur, cantās, explicat, laudor

4. **Imperativ 2. os. sg. změňte na imperativ 2. os. pl. a opačně**
cantā, salūtāte, narrāte, spērā, sacrificāte, properā, portāte, dā, explicāte, ōrā, labōrā
5. **Změňte infinitiv prez. akt. na inf. prez. pas. a opačně**
amāre, cantāre, salūtārī, narrāre, vituperārī, laudārī, portāre, mūtārī
6. **Doplňte slovesné tvary (změňte pouze čas, všechno ostatní zachovejte)**

indikativ prézentu	indikativ imperfekta	indikativ futura I
	portābās	
salūtāminī		
		laudāberis
amāmus		
		narrābit
servant		
	dabantur	
cantātur		
castīgor		
	cūrābātis	
		adiuvābimur
	pugnābam	

7. **K aktivu vytvořte pasivum a naopak**

	amāminī
optābat	
parant	
salūtābō	
castīgāmus	
servābās	
	laudāberis
	dabantur
cantāre	
portābit	

8. Přeložte slovesné tvary

zpíváš, jsi chválen, budete pracovat, byli jsme zdraveni, být nesen, budou vyprávět, dává se, být kárán, umývají se, umyjí se, budou umyti, byly dávány, budete milováni, bojujte, procházel jsem se

9. Přeložte do češtiny

1. Fēminae labōrant.
2. Servae fēminam salūtābant.
3. Incolae aquam in villam portābunt.
4. Semper bene cantābās.
5. Magistrae industriam puellārum laudābant.
6. Magistra puellis fābulās dē contrōversiīs inter deās narrat.
7. Male labōrābant, sed pecūniā optābant.
8. In villā male labōrābātur.
9. Poēta dē amicitia cantat.
10. Magistrae puellās in scholā cūrānt.

10. Vyberte správný překlad či správné překlady tvarů nebo vět

1. *Epulae parantur*: hostina se připravuje, hostina je připravována, hostiny jsou připravovány, hostiny se připravují, hostiny připravují, na hostinu se připravují.
2. *Narror*: vypráví se o mně, vyprávím o sobě, žádný překlad nevyhovuje.
3. *Cantatur*: zpívá, zpívá se, je zpíváno, zpívá se o ní, je opěvován.
4. *Puella lavābantur*: dívky se umývaly, dívky se umývají, dívky byly umývány, dívky jsou umývány.
5. *Mēnsa lavātur*: stůl je umýván, stůl se umývá (např. každý den, často, ...), stůl umývá sám sebe.
6. *Puellae ā fēminā lavantur*: dívky se umývají u ženy, dívky jsou umývány ženou, žena umývá dívky, dívky umývají ženu.
7. *Adiuvāris*: jsi podporován, pomáhá se ti, pomáháme ti, pomoz si.
8. *Puellās cūrānt*: dívky se starají, starají se o dívky, dívky jsou opečovávány, dívky pečují.

11. Převeďte do pasiva

1. Fēminae cēnam parābunt.
2. Poētae saepe vītam agricolārum cantābant.

3. Domina industriam servae laudat.
4. Poëtae incolis fābulam dē causā pugnae narrant.
5. Servae filiam dominae aquā lavant.

12. Převeďte do aktiva

1. Aqua ab incolis portatur.
2. Fābulae dē deis ā magistrā narrābantur.
3. Dīvitiae ā poētis saepe nōn cantantur.
4. Puella ā fēminīs adiuvābitur.
5. Pecūnia puellis ā magistrā nōn dabitur.

13. Převeďte ze singuláru do plurálu nebo naopak

1. Magistrās semper salūtāmus et nōn castigāmur.
2. Adiuvāte fēminās et puellās!
1. Ab incolā semper salūtāris.
2. Pugnās nōn optābitis.
3. Fābulam male narrant.

14. Škrtněte tvar, který nepatří do řady

laudābās, dabās, probās, servābās
vītās, cēnās, portās, parās, terrās
incolis, fēminīs, villis, mēnsis
optā, cantā, poenā, narrā

15. K imperativu doplňte vhodné substantivum či slovní spojení ve správném tvaru

aqua, filia magistrae, amīcae, silva, puella, fēminae, industria incolārum, vīta, fābula dē bēstiīs, pecūnia

Portāte	Cūrāte
Laudā	Adiuvā
Salūtā	Narrāte
Servāte	

16. Najděte tvary, které mohou být substantivy i slovesy

cūrā, cūrae, portās, pugnae, servās, amīcā, servātis, deam, pugnā, parās

17. Přeložte a gramaticky určete vyznačená slova

1. **Poëtae** dē glōriā incolārum narrant. Dē glōriā **poëtae** narrātur. **Poëtae** pecūniam nōn dabimus. **Poëtae**, cantāte dē vītā fēminārum.

2. Villa **industriā** incolārum servābitur. **Industria** agricolārum laudābātur.
3. **Puellis** cēnam parābimus. Cum **puellis** in silvā ambulābimus.
4. **Serva** in villā labōrat. **Servā** servam! **Serva**, adiuvā dominam! Filiae dominae ā **servā** adiuvantur.

18. Doplňte délky

1. Amicae, properate in silvam.
2. Puellae aqua saepe lavabantur.
3. Aqua ab incolis in villam portabatur.
4. Controversiam nautarum de pecunia non probamus.
5. Propter controversias de aqua pugnabitur.

19. Ze slov vytvořte větu (můžete používat singulár i plurál)

fēmina – filia – parāre – cēna
villa – labōrāre – domina – et – serva – adiuvāre
cum – amīca – in – puella – silva – ambulāre
glōria – poēta – magistra – dē – puella – narrāre

20. Přeložte do latiny

1. Básníci opěvovali bitvu proti Peršanům.
2. Otrokyňe připravovaly obyvatelům statku večeři.
3. Dívky nebudou pospíchat do školy.
4. V lese se dobře prochází.
5. Vypravujte dívkám o básníkově životě.
6. Péčí zemědělců bude les zachráněn.
7. Vyprávěly se příběhy o bohyních.
8. Starejte se o dceřiny peníze!
9. Námořníci vyprávěli o zemi Peršanů.

ŽIVÁ SLOVA

Dum spiro, spero.
 Festina lente!
 Nota bene. (N. B.)
 Ora et labora!
 Ex post.
 Pro et contra.

bene	dobře	benefice, benefiční
dum	dokud, zatímco, když	
festīnō, āre, āvī, ātum	spěchat, pospíchat	
labōrō, āreāvī, ātum	pracovat	laboratoř, laborant, kolaborant
lentē	zvolna, pomalu, klidně	
notō, āre, āvī, ātum	označovat, poznamenávat, psát	nota, notář, notorik
ōrō, āre, āvī, ātum	mluvit, prosit, modlit se	orátor, oratorium, orákulum
sānō, āre, āvī, ātum	uzdravovat, léčit, napravovat	asanace, sanovat, sanitka, sanatorium
spērō, āre, āvī, ātum	doufat, mít naději	prosperovat, desperát, esperanto
spīrō, āre, āvī, ātum	dýchat	spirometr, inspirace, konspirace